דַּיְקָא נַמִּי – שלא היה כלב בנו של קנז, מִדְּכְתִיב בכמה מקומות 1
׳כלב בן יפנה הַקְּנִזִּי׳, ולא ׳בן קנז׳ כמו שאמר על עתניאל, שְׁמַע 2
מִינָּהּ שלא היה בנו, אלא שהיה מאנשי ביתו של קנז. 3

הגמרא חוזרת לפרש את הפסוק ׳וכלב בן חצרון הוליד את עזובה 4
אשה ואת יריעות, ואלה בניה ישר ושובב וארדון׳. עֲזוּבָה זוֹ מְרָיִם, 5
וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ עֲזוּבָה, לְפִי שֶׁהִכֹּל עָזְבוּהָ מֵהִתְיַלְּדָהּ – בתחילה 6
כשהיתה חולנית מחמת צרעתה, עזובוה כל בחורי ישראל ולא רצו 7
לישא אותה. שואלת הגמרא על הנאמר שכלב הוליד את עזובה 8
שהיא מרים, וכי הוֹלִיד אותה, וַהֲלֹא מִינְסַב הֲוָה נָסִיב לָהּ - הרי 9
היא היתה אשתו ולא בתו. עונה הגמרא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל 10
הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה לְשֵׁם שָׁמַיִם, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילּוּ יְלָדָהּ, וכלב 11
נשאה לשם שמים. וכן מה שנאמר ש׳הוליד את יְרִיעוֹת׳, היינו 12
שנשא את מרים, ונקראה כן לפי שֶׁהָיְתָה פָּנֶיהָ דּוֹמִין לִירִיעוֹת – 13
מחמת חוליה היו פניה ירקרקות בלי תואר אדמומית. ומה שנאמר 14
בהמשך הפסוק ׳וְאֵלֶּה בָּנֶיהָ׳, דרשו אַל תִּקְרֵי ׳בָּנֶיהָ׳ - שאין אלו 15
שמות בניה, אֶלָּא שמות של בּוֹנֶיהָ - בעלה שנקרא כן שבנה אותה 16
בנישואין ובנים כשאר נשים. וכוונת הפסוק, שנקרא ׳אָשֵׁר׳ על שם 17
שֶׁיִּשֵּׁר אֶת עַצְמוֹ – לבל יטעה בטעות המרגלים. וכן נקרא ׳שׁוֹכָב׳ 18
על שם שֶׁשִּׁיכֵּב – המריד אֶת יְצִרוֹ ולא השתתף בעצת המרגלים. 19
וכן נקרא ׳וְאַרְדּוֹן׳ על שם שֶׁרָדָה וכפה אֶת יְצִרוֹ שהסיתו לטעות 20
בטעות המרגלים. וְאִיפָּא דְּאָמְרִי שנקרא ׳ארדון׳, עַל שֵׁם פָּנֶיהָ 21
של מרים לאחר שנתרפאה דּוֹמִין לְוֶרֶד. 22

עוד נאמר "וּלְאַשְׁחוּר אֲבִי תְקוֹעַ הָיוּ שְׁתֵּי נָשִׁים חֶלְאָה וְנַעֲרָה", 23
מבארת הגמרא מקרא זה על כלב ומרים, ׳אַשְׁחוּר׳, זֶה כָּלֵב, וְלָמָּה 24
נִקְרָא שְׁמוֹ אַשְׁחוּר, כיון שֶׁהִשְׁחִירוּ פָּנָיו בְּתַעֲנִיּוֹת - מחמת שקיבל 25
על עצמו תעניות כדי שינצל מעצת המרגלים. וכן נקרא ׳אֲבִי׳, לפי 26
שֶׁנַּעֲשָׂה לָהּ – למרים כְּאָב – שדאג לרפואתה ולמזונות הצריכים 27
לחולה. ונקרא ׳תְּקוֹעַ׳ לפי שֶׁתָּקַע אֶת לִבּוֹ לְאָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם – קיבל 28
על עצמו שלא להיות בעצת המרגלים. מבארת הגמרא שמה 29
שנאמר שלכלב ׳הָיוּ שְׁתֵּי נָשִׁים׳ אין הביאור כפשוטו, אלא שֶׁנַּעֲשָׂה 30
מָרִים כִּשְׁתֵּי נָשִׁים, כלומר ש׳חֶלְאָה וְנַעֲרָה׳, לֹא חֶלְאָה וְנַעֲרָה 31
הֲוַאי – לא היו שתי נשים שנקראו כן, אֶלָּא מרים עצמה בַּתְּחִילָּה 32
נקראת ׳חֶלְאָה׳ - על שם חוליה שהיה בתחילה, וּלְבַסּוֹף נרפאה 33
ונקראה ׳נַעֲרָה׳ – על שם תואר פניה שהיתה כנערה. עוד כתוב שם, 34
"וּבְנֵי חֶלְאָה צֶרֶת וְצֹהַר וְאֶתְנָן", ודרשו אף מקרא זה על מרים, 35
שנקראה ׳צֶרֶת׳ על שם שֶׁנַּעֲשֵׂית צָרָה לְחַבְרוֹתֶיהָ - שהיו מקנאות 36
ביופיה, וכן נקראה ׳צֹהַר׳ על שם שֶׁהָיוּ פָּנֶיהָ מאירות ודּוֹמִין 37
כַּצָּהֳרַיִם, ונקראה ׳אֶתְנָן׳ לפי שֶׁכָּל הֲרוֹאֶה אוֹתָהּ מתאוה למשכב 38
נשים וּמוֹלִיךְ אֶתְנָן לְאִשְׁתּוֹ שתשכב עמו. 39

הגמרא חוזרת לבאר את הפסוקים בענין שיעבוד מצרים. נאמר 40
בפסוק, "וַיְצַו פַּרְעֹה לְכָל עַמּוֹ כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכל 41
הבת תחיון", אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, גזירה זו גזר פרעה אַף 42
עַל עַמּוֹ גָּזָר. וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, שָׁלֹשׁ גְּזֵירוֹת להשליך 43
הנולדים ליאור גָּזַר פרעה, בַּתְּחִילָּה גזר על הנולדים לישראל ולא 44
הושיב שומרים על כך, אלא סמך על המילדות ואמר להן ׳אִם בֵּן 45
הוּא וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ׳. וּלְבַסּוֹף - לאחר מיכן הושיב שומרים על הדבר 46
ואמר להם ׳כָּל הַבֵּן הַיִלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ׳, אך עדיין לא גזר 47
אלא על ישראל. וּלְבַסּוֹף כשאמרו לו איצטגנינוי שעדיין לא לקה 48
מושיען של ישראל, אַף עַל עַמּוֹ גָּזַר. 49

"וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי ויקח את בת לוי", שואלת הגמרא, לְהֵיכָן הָלַךְ 50
עמרם. דורשת הגמרא, אָמַר רַב יְהוּדָה בַּר זְבִינָא, שֶׁהָלַךְ עמרם 51
בַּעֲצַת מרים בִּתּוֹ - שיעצה לו לקדשה בשנית. וכפי ששנינו 52
בברייתא, תָּנָא, עַמְרָם גְּדוֹל הַדּוֹר הָיָה והכל נשמעים לדבריו, ולכך 53
כֵּיוָן (שֶׁרָאָה שֶׁאָמַר) [שֶׁגָּזַר] פַּרְעֹה הָרָשָׁע על ישראל ש׳כָּל הַבֵּן 54
הַיִלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ׳, אָמַר עמרם, וכי לַשָּׁוְא אָנוּ עֲמֵלִין 55
בלידתם, שהרי ייהרגו לבסוף על ידי עבדי פרעה, ולכך עָמַד וְגֵירַשׁ 56

אֶת אִשְׁתּוֹ, ובעקבותיו עָמְדוּ כּוּלָּן וְגֵירְשׁוּ אף הם אֶת נְשׁוֹתֵיהֶן. 57
אָמְרָה לוֹ בִּתּוֹ מרים, אַבָּא, קָשָׁה גְּזֵירָתְךָ - לגרש הנשים, יוֹתֵר 58
מִשֶּׁל פַּרְעֹה - שגזר להשליך הבנים ליאור, שֶׁפַּרְעֹה לֹא גָּזַר אֶלָּא 59
עַל הַזְּכָרִים, וְאַתָּה גָּזַרְתָּ שיגרשו את נשותיהם, ובכך גזרת כליה עַל 60
הַזְּכָרִים וְעַל הַנְּקֵיבוֹת. ועוד, שֶׁפַּרְעֹה לֹא גָּזַר אֶלָּא בָּעוֹלָם הַזֶּה - 61
שהרי הנולדים שיומתו יחיו לעולם הבא, וְאַתָּה בגזירתך גרמת 62
שיכלו בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלָעוֹלָם הַבָּא – שכיון שלא יולדו כלל, לא יחיו 63
גם לעולם הבא. ועוד, שֶׁפַּרְעֹה הָרָשָׁע פָּסַק מִתַּקְנִיָּתֵם גְּזֵירָתוֹ, פָּסַק 64
אֵינָהּ מִתְקַיֶּמֶת - שהרי יתכן שהקב״ה לא יקיים הגזירה, ואילו 65
אַתָּה צַדִּיק, ואם כן בְּוַדַּאי שֶׁגְּזֵירָתְךָ מִתְקַיֶּמֶת – שהקב״ה יקיימה, 66
כמו שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְתִנְזֹר אֹמֶר וְיָקֻם לָךְ׳. שמע עמרם בקול בתו וְעָמַד 67
וְהֶחְזִיר אֶת אִשְׁתּוֹ, ובעקבותיו עָמְדוּ כּוּלָּן וְהֶחְזִירוּ אף הם אֶת 68
נְשׁוֹתֵיהֶן. 69

שואלת הגמרא, מאחר שהתבאר שכוונת הפסוק שחזר ולקחה, 70
מדוע נאמר ׳וַיִּקַּח׳ - שמשמעו ליקוחין ראשונים, הרי ׳וְיַחֲזוֹר לבת 71
לוי׳ מִיבָּעֵי לֵיהּ לכתוב, שהרי היתה אשתו מקודם. מתרצת הגמרא, 72
אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר זְבִינָא, נלמד מלשון ׳ויקח׳, שֶׁעָשָׂה לוֹ עמרם 73
בליקוחין השניים כְּמַעֲשֶׂה לִיקּוּחִין הראשונים, דהיינו, שֶׁהוֹשִׁיבָהּ 74
בְּאַפְּרִיוֹן, וְאַהֲרֹן וּמִרְיָם מְרַקְּדִין לְפָנֶיהָ, וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אָמְרוּ 75
עליה ׳אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה׳. שואלת הגמרא, הרי נאמר שלקח ׳אֶת 76
בַּת לֵוִי׳, ואם כן קשה, וכי אֶפְשָׁר בַּת מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה הָיְיָא - 77
האם יתכן לפרש שמדובר על הליקוחין השניים, שהיתה אז יובבת 78
בת מאה ושלושים שנה, וְקָרֵי לָהּ – וקורא לה הכתוב ׳בַּת׳ – 79
שמשמע שהיתה ילדה, ולא קראה אשה. מביאה הגמרא מקור לכך 80
שהיתה אז בת מאה ושלושים שנה, דְּאָמַר רַבִּי חָמָא בַּר רַבִּי חֲנִינָא, 81
נאמר כשירדו בני יעקב למצרים ׳כל הנפש לבית יעקב הבאה 82
מצרימה שבעים׳, ואף שמנין המפורטים בפסוקים שם אינו אלא 83
שישים ותשע, הנפש השבעים זוֹ יוֹכֶבֶד, שֶׁהוֹרָתָהּ בְּדֶרֶךְ, וְיָלְדָתָהּ 84
בֵּין הַחוֹמוֹת - כשנכנסו בני יעקב למצרים השלימה את מנין 85
שבעים, שֶׁנֶּאֱמַר לגבי יוכבד, "אֲשֶׁר יָלְדָה אֹתָהּ לֵלִוִי בְּמִצְרָיִם", 86
ומכך שנאמר ׳אשר ילדה׳ משמע שרק לֵידָתָהּ היתה בְּמִצְרַיִם, אך 87
וְאֵין הוֹרָתָהּ בְּמִצְרַיִם. ומאחר שנולדה ביום כניסתם למצרים, נמצא 88
שכשחזר עמרם ולקחה היתה בת מאה ושלושים. מתרצת הגמרא, 89
אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, נקראה בת לפי שֶׁנּוֹלְדוּ בָהּ סִימָנֵי נַעֲרוּת כבת. 90

"וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן", שואלת הגמרא, מדוע אמר הכתוב ׳ותהר 91
האשה׳ לאחר ׳וילך איש ויקח וגו׳׳, וְהָא חַוָּת מִיעְבְּרָא בֵּיהּ תְּלָתָא 92
יַרְחֵי מֵעִיקָּרָא - והרי היתה מעוברת במשה מהנישואין הראשונים, 93
והיה זה שלושה חודשים לפני שחזר ולקחה. מתרצת הגמרא, אָמַר 94
רַבִּי יְהוּדָה בַּר זְבִינָא, כתבה התורה את ההריון בסמוך ללידה 95
וּמַקִּישׁ לֵידָתָהּ לְהוֹרָתָהּ, כדי ללמד, שמה הוֹרָתָהּ של יוכבד שֶׁלֹּא 96
בְּצַעַר, אַף לֵידָתָהּ שֶׁלֹּא בְּצַעַר, מִכָּאן לְנָשִׁים צִדְקָנִיּוֹת כיוכבד, 97
שֶׁלֹּא חָיוּ בְּפִיתְקָהּ שֶׁל חַוָּה – לא נגזר עליהם צער בהריון ובלידה, 98
כפי שנגזר על חוה. 99

כשנולד משה נאמר, ׳וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא׳. תַּנְיָא, מהו הטובה 100
שראתה בו, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, ראתה שטּוֹב שְׁמוֹ של התינוק. רַבִּי 101
יְהוּדָה אוֹמֵר שהוסיפו שם י־ה בשמו וּטוֹבְיָה שְׁמוֹ, רַבִּי נְחֶמְיָה 102
אוֹמֵר, ראתה ברוח הקודש שעתיד להיות הַגּוֹי לִנְבִיאוּת. אֲחֵרִים 103
אוֹמְרִים, שנוֹלַד כְּשֶׁהוּא מָהוּל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים שבְּשָׁעָה שֶׁנּוֹלַד 104
מֹשֶׁה נִתְמַלְּא הַבַּיִת כּוּלּוֹ אוֹר, ולמדו כן דִּכְתִיב הָכָא ׳וַתֵּרֶא אֹתוֹ 105
כִּי טוֹב הוּא׳, וּכְתִיב הָתָם בבריאת העולם ׳וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת 106
הָאוֹר כִּי טוֹב׳, הרי שהאור נקרא טוב. 107

"וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יְרָחִים", מבארת הגמרא, שיכלה להצפינו 108
שלושה חדשים משום דְּלֵא מָנוּ מְצַרִים אֶלָּא מִשְׁעָה דְּאַהֲדְרָהּ – 109
המצרים ספרו תשעה חודשים לעיבורה רק מיום שהחזירה עמרם 110
בליקוחין השניים, אבל וְהֵיא חַוָּת מִיעְבְּרָא בֵּיהּ – למעשה היתה 111
מעוברת במשה מזמן הנישואין הראשונים, והיה זה תְּלָתָא יַרְחֵי 112

המשך בעמוד יא

מֵעַיִקָּרָא – שלושה חודשים לפני שהחזירה פעם שניה. נמצא שילדה בסוף הששה חדשים מהליקוחין השניים, ולכן יכלה להצפינו עוד שלשה חדשים לפי שלא חשדו בה שתלד עד שיעברו תשעה חדשים מנישואיה. שואלת הגמרא על מה שנאמר 'וְלֹא יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ', אַמַּאי, הרי כמו שהצפינה אותו שלשה חודשים תִּצְפְּנֵיהּ וְתֵיזִיל – תמשיך להצפינו. ומישבת, אֶלָּא - הטעם שלא יכלה להצפינו, לפי שכָּל הֵיכָא דַּהֲווּ שָׁמְעֵי מִצְרָאֵי דְּמִתְיְלִיד יְנוּקָא – כשהיו המצרים שומעים שנולד תינוק לישראל, היו מגלים את התינוק על ידי שַׁמְטוּ יְנוּקָא הָתָם – היו מביאים לשם תינוק אחר, כִּי הֵיכִי דְּלִישְׁמְעִינְהוּ וּמְעַוּ (כַּהֲדֵיהוּ) – כדי שהתינוק של ישראל ישמע אותו ויבכו, ולכך לא יכלה להצפין עוד את משה מחשש שיגלוהו כך. וכמו דִּכְתִיב 'אֶחֲזוּ לָנוּ שׁוּעָלִים שׁוּעָלִים קְטַנִּים מחבלים כרמים וְגו', כלומר, בת קול אומרת למי הים בשעה שהכניסו המצרים לתוכם, תטביעו את השועלים – דהיינו התינוקות המצרים, שהם היו מחבלים את הכרמים בעוד כרמנו סמדר – שעל ידם היו מגלים את התינוקות של ישראל, שבעוד שהם קטנים ורכים נקראים סמדר.

"וַתִּקַּח לוֹ תֵּבַת גֹּמֶא ותחמרה בחמר ובזפת ותשם בה את הילד", שואלת הגמרא, מַאי שְׁנָא – מדוע הניחתו בגֹּמֶא, הרי גופו ישתמר יותר בשאר עצים חזקים יותר. מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מִיכָּן יש להביא ראיה לַצַּדִּיקִים שֶׁמְּמוֹנָם חָבִיב עֲלֵיהֶן יוֹתֵר מִגּוּפָן – ולכן השתמשה בדבר זול. וְכָל כָּךְ לָמָּה – מדוע חביב עליהם ממונם מגופם, לְפִי שֶׁאֵין פּוֹשְׁטִין יְדֵיהֶן בְּגָזֵל. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, הטעם שלקחה גומא, לפי שהוא דָּבָר רַךְ, שֶׁיָּכוֹל לַעֲמוֹד – להחזיק מעמד אם תיתקל התיבה בְּפֶגֶם דָּבָר רַךְ וּבְפֶגֶם דָּבָר קָשֶׁה, שהרך, כשנתקל באבן חוזר לאחוריו ולא נשבר. ומה שכתוב 'וַתַּחְמְרָה בַּחֵמָר וּבַזָּפֶת', תָּנָא, טחו את התיבה בַּחֵמָר מִבִּפְנִים, וְזֶפֶת מִבַּחוּץ ולא מבפנים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָרִיחַ אוֹתוֹ צַדִּיק רֵיחַ רַע של הזפת.

"וַתָּשֶׂם בָּהּ אֶת הַיֶּלֶד וַתָּשֶׂם בַּסּוּף על שפת היאור", מבארת הגמרא מהו סוף זה, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, הניחה אותו בַּיָּם סוּף. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר

הניחה אותו בְּאֲגַם - מקום שגדלים בו קנים דקים ועצי ערבה על שפת הנהר, ו'סוף' היינו עצי ערבה, ומצינו שנקראים כן בְּדִבְרֵי הַיְמִים 'קָנֶה וְסוּף קָמְלוֹ' – קנה היינו קנים, וסוף היינו ערבה דקה.

עוד כתוב "וַתֵּרֶד בַּת פַּרְעֹה לִרְחֹץ עַל הַיְאֹר", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן משום רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, פסוק זה מְלַמֵּד שֶׁיָּרְדָה בת פרעה לִרְחוֹץ – להתנקות מִגִּלּוּלֵי אָבִיהָ – שירדה לטבול לשם גירות. וְכֵן הוּא אוֹמֵר - מצינו שהשיבה מעוונות נקראת רחיצה, שנאמר 'אִם רָחַץ ה' אֶת צֹאַת בְּנוֹת צִיּוֹן וְגוֹ'. בהמשך הפסוק נאמר "וְנֶעֱרְתֵיתָ הֹלְכֹת על יד היאר וְגוֹ'", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֵין הֲלִיכָה זוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן מִיתָה, וכפי שיתבאר שהמיתן גבריאל לפי שמיחו בה על שהצילה את משה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר – מצינו במיתה לשון הליכה, שאמר עשו 'הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת'. בהמשך נאמר "וַתֵּרֶא אֶת הַתֵּבָה בְּתוֹךְ הַסּוּף", אומרת הגמרא, בֵּיוָן דַּחֲזוּ - ראו נערותיה של בת פרעה, דְּקָא בָּעוּ לְאַצּוֹלֵי לְמֹשֶׁה – שרוצה בתיה להציל את משה מן היאור, מיחו בה וְאָמְרוּ לָהּ, גְּבִירְתַּנוּ, מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם הוא, שכשֶׁמֶּלֶךְ בָּשָׂר וָדָם גּוֹזֵר גְּזֵרָה, גם אִם כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ אֵין מְקַיְּימִין אוֹתָהּ, בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ מְקַיְּימִין אוֹתָהּ, וְאַתְּ עוֹבֶרֶת עַל גְּזֵירַת אֲבִיךְ שאמר להטביעם. בָּא המלאך גַּבְרִיאֵל וַהֲכָטָן בְּקַרְקַע ומתו.

"וַתִּשְׁלַח אֶת אֲמָתָהּ וַתִּקָּחֶהָ", נחלקו רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה מהי 'אמתה', חַד – אחד מהם אָמַר שהושיטה יָדָהּ והביאה את התיבה אליה, וְחַד אָמַר ששלחה את שִׁפְחָתָהּ להביא את התיבה. מבארת הגמרא, מַאן דְּאָמַר יָדָהּ, טעמו הוא משום דִּכְתִיב 'אֲמָתָהּ', ופירש כפשוטו שאמה היא יד. וּמַאן דְּאָמַר שִׁפְחָתָהּ, פירש כך מִדִּלְא כְּתִיב יָדָהּ – אם כוונת הפסוק שהושיטה את ידה, היה לו לכתוב 'ידה' כלשון התורה בכל מקום, אלא מוכח שפירושו שפחה. שואלת הגמרא, וּלְמַאן דְּאָמַר ששלחה את שִׁפְחָתָהּ, קשה שהָא אָמְרַתְּ בָּא גַּבְרִיאֵל וַהֲכָטָן בְּקַרְקַע ומתו, ואם כן כיצד שלחה שפחה. מתרצת הגמרא, דְּשַׁיֵּיר לָהּ חָדָא – גבריאל השאיר לה שפחה אחת שלא מתה, משום דְּלְאוּ אוֹרְחָא דִּבַּת מַלְכָּא לְמֵיקַם לְחוּדָהּ - אין דרכה של בת מלך להתהלך לבדה, ושלחה את אותה שפחה. שואלת הגמרא, וּלְמַאן דְּאָמַר ששלחה את יָדָהּ, לִיכְתּוֹב – שתכתוב התורה יָדָהּ כלשון התורה בכל מקום. מתרצת הגמרא, הָא קָא מַשְׁמַע לָן – לכך נאמר 'אמתה', להשמיענו דְּאִישְׁתַּרְבַּב אִישְׁתַּרְבּוּבֵי – נעשה נס שהתארכה ידה לאמות הרבה כדי שתוכל להגיע לתיבה.

דְּאָמַר מַר לגבי שרבוב שרביטו של אחשורוש, וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא שנעשה נס זה בְּאַמָּתָהּ שֶׁל בַּת פַּרְעֹה שנתארכה, וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בִּשְׁנֵי רְשָׁעִים – שיניו של עוג מלך הבשן שנתארכו, דִּכְתִיב 'שְׁנֵי רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ', וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ אַל תִּיקְרֵי שִׁבַּרְתָּ אֶלָּא שֶׁרִיבַּבְתָּה – שהוארכו שיניו.

"וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֵהוּ אֶת הַיֶּלֶד", שואלת הגמרא, מדוע נאמרו 'ותראהו', הרי וַתֵּרֶא מִיבָּעֵי לֵיהּ. ומשיבה, אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, מה שנאמר 'ותראהו' אינו מתייחס לילד, אלא שֶׁרָאֲתָה שְׁכִינָה עִמּוֹ. בהמשך הפסוק נאמר "וְהִנֵּה נַעַר בֹּכֶה", שואלת הגמרא, מדוע בתחילת הפסוק קָרֵי לֵיהּ – נקרא משה 'ילד' שנאמר 'ותראהו את הילד', ואילו בהמשך וְקָרֵי לֵיהּ – נקרא משה 'נַעַר', ומשמע שהיה גדול. ומשיבה, תִּנָּא, הוּא יֶלֶד וְקוֹלוֹ כְּנַעַר – לעולם היה קטן באיבריו כילד, אך נקרא גם 'נער' לפי שהיה קולו חזק כשל נער, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי נְחֶמְיָה, אִם כֵּן - לדבריך שהיה קולו כנער בילדותו, נמצא שקולו משונה משאר בני אדם, וְעָשִׂיתוֹ – החשבתו לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ שהוא לוי לְבַעַל מוּם בקולו, ופסול הוא לעבודת השיר. מתרצת הגמרא, אֶלָּא כך יש לפרש, מה שנקרא נער, מִלְּמַד שֶׁעָשְׂתָה לוֹ אִמּוֹ חוּפַּת נְעוּרִים בהיותו בְּתֵיבָה, כיון שאִמָּרָה, שֶׁמָּא לֹא אֶזְכֶּה לְחוּפָּתוֹ – להשתתף בחופתו.

"וַתַּחְמֹל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִיַּלְדֵי הָעִבְרִים זֶה", שואלת הגמרא, מָנָא יָדְעָה – מהיכן ידעה בתיה שמילדי העברים הוא, הרי גם בני המצרים הושלכו ליאור. ומשיבה, אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, כיון שֶׁרָאֲתָה אוֹתוֹ מָהוּל הבינה כי מישראל הוא. ומה שנאמר 'זה', אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִלְּמַד שֶׁנִּתְנַבְּאָה שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ, והמשמעות בדבריה, ש'זה' – משה נוֹפֵל ליאור, וְאֵין אַחֵר נוֹפֵל ליאור מכאן ואילך. וְהַיְינוּ דְּאָמַר – וזהו שאמר רַבִּי אֶלְעָזָר, לגבי נביאי עובדי כוכבים, מַאי דִּכְתִיב "וְכִי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם העובדי כוכבים דִּרְשׁוּ כְּמוֹנוּ אֶל הָאֹבוֹת וְאֶל הַיִּדְּעֹנִים הַמְצַפְצְפִים וְהַמַּהֲגִים" – שמכנים את נביאיהם בלשון גנאי, 'מצפצפין' היינו שצוֹפִין - רואים שיש סימן, וְאֵינָם יוֹדְעִין מַה צּוֹפִין בסימן זה, ו'מהגים' היינו שמַהֲגִים – מוציאים קול בגרונם, וְאֵינָן יוֹדְעִים מַה מַּהֲגִים. ומבארת הגמרא מדוע בטלה הגזירה, שבתחילה כשרָאוּ האיצטגנינים, שֶׁמּוֹשִׁיעַ שֶׁל יִשְׂרָאֵל בַּמַּיִם הוּא לוֹקֶה – עתיד ללקות במים, עָמְדוּ וְגָזְרוּ ש'כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד תַּשְׁלִיכוּהוּ', כדי שאכן ילקה ולא יוכל להושיען. ולכך בְּיָון דְּשַׁדְיוּהּ לְמֹשֶׁה – לאחר שהושלך משה ליאור, אָמְרוּ, תּוּ לֹא חָזְנִן כִּי הָהוּא סִימָנָא – איננו רואים יותר סימן זה, וּבַטְּלוּ לְגֵזֵירָתַייְהוּ – בטלו את גזרת כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו. אך מבארת הגמרא, שׁוֹהֲם – האיצטגנינים אֵינָן יוֹדְעִין שאין פירוש ראייתם שיעוש במים, אלא שֶׁעַל חטא מֵי מְרִיבָה הוּא לוֹקֶה שלא יכנס לארץ. וכמו דְּאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מַאי דִּכְתִיב 'הֵמָּה מֵי מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבוּ', מהו 'הֵמָּה', שמשמע שהם אלו שדובר בהם כבר, אלא שֶׁרָאוּ אִיצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה שעתיד משה ללקות במים, וְטָעוּ שסברו שיעוש במים, אך פירוש ראיתם הנכון הוא, שעתיד ללקות על חטא מי מריבה, וזהו 'המה' – הם המים שראו איצטגנינֵי פרעה. וְהַיְינוּ דְּקָאָמַר מֹשֶׁה – כיון שעל ידי משה בטלה הגזרה להשליך הנולדים ליאור, לכן אמר משה 'שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי העם אשר אנכי בקרבו וְגוֹ', מה שנאמר 'רגלי' היינו שאָמַר לָהֶן מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל בְּשִׁבְילִי, שכיון שהייתי במים סברו המצרים שכבר לקיתי וביטלו גזירתם, וְנִצָּלְתֶּם כּוּלְּכֶם מגזירתם.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים באיזה יום הושלך משה ליאור. רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא אָמַר, אוֹתוֹ הַיּוֹם שהושלך משה ליאור בְּעֲשָׂרִים וְאֶחָד בְּנִיסָן הָיָה, ולפיכך אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, וכי ראוי שִׁמִּי שֶׁעָתִיד לוֹמַר שִׁירָה עַל הַיָּם בְּיוֹם זֶה – כ"א בניסן שהוא יום קריעת ים סוף, יִלָּקֶה בְּיוֹם זֶה. רַבִּי אַחָא בַּר חֲנִינָא אָמַר, אוֹתוֹ הַיּוֹם שהושלך משה ליאור, בְּשִׁשָּׁה בְּסִיוָן הָיָה, ולפיכך אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי שֶׁעָתִיד לְקַבֵּל תּוֹרָה מֵהַר סִינַי בְּיוֹם זֶה, שהרי קבלת התורה היתה בו' סיון, יִלָּקֶה בְּיוֹם זֶה. שואלת הגמרא, בְּשִׁלְמָא לְמַאן דְּאָמַר שהושלך ליאור בְּשִׁשָּׁה בְּסִיוָן, אם כן מַשְׁכַּחַתְּ לָהּ ג' יַרְחֵי – מובן מה שנאמר בפסוק שהצפינה אותו שלשה חודשים מיום לידתו עד שהשליכה אותו ליאור, כיון דְּאָמַר מַר, בְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר מֵת משה, וּבְשִׁבְעָה בַּאֲדָר נוֹלַד מֹשֶׁה, וּמִשִּׁבְעָה בַּאֲדָר וְעַד שִׁשָּׁה בְּסִיוָן הם תִּלְתָּא יַרְחֵי. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר שהשליכוהו ליאור בְּעֶשְׂרִים וְאֶחָד בְּנִיסָן, הֵיכִי מַשְׁכַּחַתְּ לָהּ, הרי מד' אדר עד כ"א ניסן הם פחות משלושה חודשים. מתרצת הגמרא, אוֹתָהּ שָׁנָה שהושלך משה ליאור, שנה מְעוּבֶּרֶת הָיְתָה - שהיו בה שני אדרים, ומשה נולד באדר ראשון, ומה שאמר 'ותצפנו שלשה חדשים', אינם ג' חדשים שלמים, אלא רִיבּוּי שֶׁל רִאשׁוֹן – החודש הראשון היינו מז' אדר עד סוף אדר ראשון, וְרִיבּוּי שֶׁל אַחֲרוֹן - החודש השלישי היינו מא' ניסן עד כ"א בניסן, וְאַמְצָעִי שָׁלֵם - החודש השני היינו כל חודש אדר ב'.

"וַתֹּאמֶר אֲחֹתוֹ אֶל בַּת פַּרְעֹה הַאֵלֵךְ וְקָרָאתִי לָךְ אִשָּׁה מֵינֶקֶת מִן הָעִבְרִיֹּת ותיניק לך את הילד", שואלת הגמרא, וּמַאי שְׁנָא מֵעִבְרִיּוֹת – מדוע אמרה לה שתביא לה מינקת דוקא מהעבריות, שמשמע שלא חפצה בת פרעה שתינק מן המצריות. ומשיבה, מִלְּמַד שֶׁהֶחֱזִירוּהוּ - תחילה סובבוהו לְמֹשֶׁה עַל כָּל הנשים הַמִּצְרִיּוֹת כּוּלָּן כדי שיניקו אותו, וְלֹא יָנַק – לא הסכים לינוק, משום שאָמַר

המשך בעמוד יא

הקב"ה, וכי **פֶּה** שֶׁעָתִיד לְדַבֵּר עִם הַשְּׁכִינָה, יֵינֵק דָּבָר טָמֵא – מאשה שאכלה דברים טמאים, והתינוק טועם בחלבה את הדברים הטמאים. וכיון שלא רצה לינוק מהן, אמרה לה מרים, האלך ואקרא לאשה מן העבריות שתניקהו. וְהֵיינוּ דִּכְתִיב "אֶת מִי יוֹרֶה דֵּעָה ואת מי יבין שמועה גמולי מחלב וְגוֹ'", ומבארת הגמרא, לְמִי יוֹרֶה דֵּעָה – למי לימד הקב"ה תורה, וּלְמִי יָבִין שְׁמוּעָה, לְגָמוּלֵי - למי שהבדיל עצמו ונגמל מֵחָלָב טמא, וּלְעַתִּיקֵי – למי שהעתיק עצמו מִשָּׁדַיִם טמאות.

"וַתֹּאמֶר לָהּ בַּת פַּרְעֹה לְכִי וְגוֹ'", אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מה שאמר 'העלמה' מְלַמֵּד, שֶׁהָלְכָה מרים להביא לה מינקת בִּזְרִיזוּת בְּעַלְמָה – כנערה שכל כוחה עליה. וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר מה שנאמר 'הָעַלְמָה' היינו שֶׁהֶעֱלִימָה אֶת דְּבָרֶיהָ - שלא אמרה שהיא אחותו ומביאה את אם הילד.

"וַתֹּאמֶר לָהּ בַּת פַּרְעֹה הֵילִיכִי אֶת הַיֶּלֶד הַזֶּה והינקהו לי ואתן את שכרך, ותקח האשה הילד ותניקהו", מבארת הגמרא, אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, נזרקה בה רוח נבואה והיא מִתְנַבְּאָה, וְאֵינָהּ יוֹדַעַת מַה מִתְנַבְּאָה, שלשון 'הֵילִיכִי' בנוטריקון, היינו הָא – תינוק זה, שָׁלִיכִי – שלך הוא, ואכן כך הדבר שהרי היה בנה של יוכבד. הניקי אותו 'וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת שְׂכָרֵךְ', אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא לֹא דַיְּין לַצַּדִּיקִים שֶׁמְּשַׁוִּירִין לָהֶן את אֲבִידָתָן, אֶלָּא שֶׁנּוֹתְנִין לָהֶן שְׂכָרָן על כך.

נאמר בפסוק לאחר קריעת ים סוף, "וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחוֹת אַהֲרֹן את התף וְגוֹ'", שואלת הגמרא, מפני מה נאמר אֲחוֹת אַהֲרֹן, וְלֹא נאמר אֲחוֹת מֹשֶׁה. ומשיבה, אָמַר רַב עַמְרָם אָמַר רַב, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַב, מְלַמֵּד שֶׁהָיְתָה מרים מִתְנַבְּאָה כן, עוד בטרם נולד משה, כְּשֶׁהִיא רק אֲחוֹת אַהֲרֹן ולא אחות משה,